

7. Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*. 2003. № 96. P. 873.

8. Ustawa Prawo o stowarzyszeniach z dnia 7 kwietnia 1989 roku (z późn. zmianami). *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*. 1989. Nr 20. Poz. 104.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-120-6-7>

ПОСТАВКИ ОЗБРОЄННЯ РАДЯНСЬКИМ СОЮЗОМ ДО АФГАНІСТАНУ В 1989–1991 РР.

Ковальков О. Л.

кандидат історичних наук,

доцент кафедри всесвітньої історії

Центральноукраїнський державний педагогічний університет

імені Володимира Винниченка

м. Кропивницький, Україна

15 лютого 1989 р. радянські війська залишили Афганістан. Але і після цього СРСР підтримував марксистський режим в громадянській війні проти опозиції. Одним із засобів цього були поставки зброї і військової техніки.

Під час і після виведення радянських військ президент М. Наджибулла закликав переглянути графік виконання Женевських угод, переконував у необхідності залишення частини радянських військ або завдання авіаційних ударів по позиціях моджахедів з території СРСР. Ці заклики підтримали міністр закордонних справ СРСР Е. А. Шеварнадзе і Голова КДБ В. О. Крючков. Натомість М. С. Горбачов і решта членів Політбюро ЦК КПРС були проти цього [9, с. 122]. Проте відмовивши М. Наджибуллі у військовій підтримці, в Кремлі вирішили збільшити поставки зброї і військової техніки до Афганістану. СРСР надавав Афганістану озброєння за 25% вартості в кредит під 2% річних.

З метою посилення військових позицій кабульського режиму 25 січня 1989 р. Політбюро ЦК КПРС схвалило пропозиції Ради міністрів СРСР від 1 січня того ж року «про безоплатне передавання військової і спеціальної техніки, боєприпасів та іншого майна військового і цивільного призначення» афганській армії [1, с. 199]. Це були 900 танків, БМП і БТР, 270 гармат, 50 тис. т боєприпасів, 32 тис. т

продовольства, 1 тис. т медикаментів, 184 військові містечка [12, с. 34] на загальну суму майже 700 млн. руб. [6, С. 312].

Надалі рішення про військові поставки до Афганістану були регулярними. 7 березня 1989 р. Політбюро схвалило безоплатну поставку в 1989 р. до Афганістану артилерійських боєприпасів і авіаційних бомб [1, с. 201]. 12 березня було вирішено передати Афганістану 24 літаки Су-22 і МіГ-21, 8 пускових установок (ПУ) ракет Р-17 і 25 фугасних бойових частин до них, 200 ракет Р-17 в неядерному оснащенні і 200 фугасних бойових частин до них, а також надати танки й іншу бойову техніку [2].

1 і 10 квітня Політбюро розглядало питання «Про надання додаткової військової допомоги Республіці Афганістан у квітні–травні 1989 р.» [1, с. 202], проте конкретні її статті встановити не вдалося. 19 травня 1989 р. ухвалили надати в травні–червні 12 ракет-носіїв Р-300 і бойових частин до них; 1,5 тис. 200-мм реактивних снарядів до реактивної системи залпового вогню (РСЗВ) «Ураган»; по 1 тис. 100 мм. і 115 мм танкових снарядів; 100 комплектів пускових механізмів і 500 ракет до протитанкового комплексу «Метис»; 1 тис. комплектів парашутно-десантних систем ПДС-500, а також переносний зенітно-ракетний комплекс «Стріла-2» з радянськими фахівцями [3].

10 липня 1989 р. ЦК КПРС ухвалив надати Афганістану дві бойові і дві резервні ПУ тактичного ракетного комплексу (ТРК) 9К52 («Луна-М») і 300 ракет до них [10]. 22 липня 1989 р. Політбюро ухвалило до кінця року додатково (до вже поставленого на 1,5 млрд. руб.) надати Афганістану зброї на 2,6 млрд. руб. Йшлося про 2 ПУ ТРК Р-17-Э і 350 ракет до них, 30 танків, 4 БТР, 16 РСЗВ «Ураган», 30 мінометів, 615 гранатометів, 500 вогнеметів, 15 зенітних установок, 11 тис. одиниць стрілецької зброї, 24 літаки та ін. [4].

Особлива увага приділялася поставкам боєкомплектів до ТРК. Після виведення радянських військ саме наявність цієї зброї забезпечувала перевагу урядової афганської армії. Як звітував Генеральний штаб, СРСР постійно забезпечував 6–8 добову потребу армії Афганістану в таких ракетах [8].

24–30 липня 1989 р. у Кабулі працювала група офіцерів і генералів міністерства оборони СРСР. За підсумками оцінки стану оборони країни було ухвалено додатково надати 4 ПУ ракетного комплексу Р-17-Э, 1 тис. вантажних автомобілів, 20 командирських бойових розвідувальних машин БРМ-1К, 200 керованих ракет для протитанкових ракетних комплексів «Штурм» [5]. 3 серпня 1989 р. Е. А. Шеварнадзе і Д. Т. Язов звернулися до ЦК КПРС з обґрунтуванням додаткової військової допомоги Кабулу. Політбюро ЦК

КПРС зобов'язало уряд розробити і подати відповідні пропозиції [1, с. 207]. 5 жовтня 1989 р. в черговій записці до ЦК КПРС йшлося про необхідність додаткових поставок до Афганістану авіаційної техніки й автомобілів [1, с. 211].

На початку листопада 1989 р. М. Наджибулла писав М. С. Горбачову, що лише авіаційні, артилерійські і ракетні удари дозволяли стримувати наступи моджахедів. Він закликав збільшити щоденні поставки ракет Р-300 до 10–12 штук, відновити поставки ракет до «Луни-М» і надати термінову допомогу у відновленні авіапарку, який втратив 70 літаків і вертольотів менш ніж за рік. Окрім сприяння в їх ремонті, він просив вертольоти Мі-35 і літаки МіГ-29 і Су-27 [13]. М. С. Горбачов відповів, що до кінця року Афганістан отримає 500 ракет до Р-300, 100 ракет до «Луна-М» і літаки МіГ-29. Вертольоти Мі-35 мали надійти в першому кварталі 1990 р. [14].

В кінці 1989 р. СРСР погодив поставки до Афганістану значного арсеналу на загальному майже 1,5 млрд. руб. Це були 150 ракет до ТРК Р-17, дві ПУ ТРК «Луна-М», 380 танків, 865 БМП і БТР, 195 гармат і мінометів, 680 зенітних гармат і установок, 1 тис. реактивних вогнеметів, близько 96 тис. одиниць стрілецької зброї, 54 літаки, 6 гелікоптерів, понад 1 500 парашутно-вантажних систем багаторазового використання, боєприпаси, інженерна техніка, засоби зв'язку [11, с. 175]. 21 березня 1990 р. заступник Міністра оборони генерал М. А. Мойсеев надіслав до ЦК КПРС листа, в якому обґрунтував необхідність поставки до Афганістану в 1990 р. військової техніки і засобів зв'язку на загальну суму 1,8 млрд. руб. [1, с. 220]. В документі з-поміж іншого згадані 28 літаків різних типів і шість вертольотів Мі-35. Останній задокументований факт передачі Афганістану радянської військової техніки датовано вереснем 1991 р. Тоді афганські ВПС поповнили 15 фронтових бомбардувальників Су-24МК [7, с. 42].

Таким чином, СРСР і після виведення своїх військ лишився учасником конфлікту в Афганістані. Поставки сучасної і високотехнологічної зброї та військової техніки дозволили режиму М. Наджибулли не лише успішно протистояти, але й пережити свого покровителя. Лише після припинення радянської допомоги в кінці 1991 р. режим «Ватан» було повалено навесні наступного року.

Література:

1. Архивы Кремля и Старой площади. Документы по «делу КПСС» / Сост. И. И. Кудрявцев. Новосибирск: Сибирский хронограф, 1995. 326 с.

2. Выписка из протокола №149 заседания Политбюро ЦК КПСС от 12 марта 1989 года. О дополнительных мерах по оказанию срочной помощи Республике Афганистан. *Архив Национальной безопасности Университета Дж. Вашингтона*. URL: https://nsarchive2.gwu.edu/rus/text_files/Afganistan/1989.03.12%20СС%20on%20Afggh.pdf (дата звернення: 07.07.2021).

3. Выписка из протокола №159 заседания Политбюро ЦК КПСС от 19 мая 1989 года. Об оказании дополнительной помощи Республике Афганистан. *Архив Национальной безопасности Университета Дж. Вашингтона*. URL: https://nsarchive2.gwu.edu/rus/text_files/Afganistan/1989.05.19%20СС%20on%20Afggh.pdf (дата звернення: 07.07.2021).

4. Выписка из протокола №163 заседания Политбюро ЦК КПСС «О дополнительной поставке специмущества Республике Афганистан». 22 июля 1989 г. *Архив Национальной безопасности Университета Дж. Вашингтона*. URL: https://nsarchive2.gwu.edu/rus/text_files/Afganistan/1989.10.22%20СС%20on%20Afggh.pdf (дата звернення: 07.07.2021).

5. Выписка из протокола №164 заседания Политбюро ЦК КПСС «Об оказании дополнительной военной помощи Республике Афганистан». 5 августа 1989 г. *Архив Национальной безопасности Университета Дж. Вашингтона*. URL: https://nsarchive2.gwu.edu/rus/text_files/Afganistan/1989.08.05%20СС%20on%20Afggh.pdf (дата звернення: 07.07.2021).

6. Громов Б. В. Ограниченный контингент. М.: Прогресс, 1994. 352 с.

7. Жирохов М. Когда ушли шурави. Авиация в Афганистане: 1989–2001 гг. *Авиамастер*. 2003. № 6. С. 42–49.

8. Записка Генерального Штаба в ЦК т. Зайкову №312/1/0297 от 31.07.89. «Об обеспечении Афганистана военной техникой». *Советский архив, собран Владимиром Буковским*. URL: <http://www.bukovsky-archives.net/pdfs/afgh/arm89-2.pdf> (дата звернення: 07.07.2021).

9. Ковальков О. Л. Позиція радянського керівництва щодо «афганського питання» напередодні та після виведення радянських військ із Афганістану (1985–1991 рр.) *Вчені записки Таверійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Історичні науки. Київ, 2021. №2. С. 118–125.

10. Постановление ЦК КПСС о поставке Республике Афганистан тактического ракетного комплекса 9К52 («Луна-М»). – 10 июля 1989 г. – *Архив Национальной безопасности Университета*

Дж. Вашингтона. URL: https://nsarchive2.gwu.edu//rus/text_files/Afganistan/1989.07.10%20СС%20on%20Afg.pdf__ (дата звернення: 07.07.2021).

11. Слинкин М. Ф. Афганистан. Страницы истории (80–90-е гг. XX века) *Культура народов Причерноморья*. Симферополь, 2003. № 41. 279 с.

12. Тимин Л. В. После вывода войск... Львов: Добра справа, 2009. 260 с.

13. Letter From Afghan President Najibullah to CSPU General Secretary Michail Gorbachov (Excerpt). November 5, 1989. *Wilson Center. Digital Archive*. URL: <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/117286> (дата звернення: 07.07.2021).

14. Letter From CSPU General Secretary Michail Gorbachov to Afghan Government. December 11, 1989 *Wilson Center. Digital Archive*. URL: <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/117289>__ (дата звернення: 07.07.2021).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-120-6-8>

СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТВОРІНЬ ЗОДЧОГО Ю. М. ДМИТРЕНКА (У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ВПЛИВІВ)

Письмак Ю. О.

*старший викладач кафедри архітектурних конструкцій
Одеська державна академія будівництва та архітектури
м. Одеса, Україна*

Серед творінь зодчого Юрія Дмитренка, перш за все привернула увагу велична будівля, розташована у середмісті Одеси: збудований на початку XX століття (1905 р.) 4-поверховий житловий (прибутковий) будинок, розташований за адресою: м. Одеса, вул. Грецька, 25, ріг вул. Єкатерининської, 25. Розташування будівлі – наріжне. Будівля складної конфігурації у плані, з двома сполученими дворами й проїздом, формує квартал. У забудові кварталу будинок виділяється і завдяки своїй висоті, оскільки має контрастний вигляд на тлі сусідніх малоповерхових будівель. Автор будівлі – видатний український зодчий Ю. М. Дмитренко (1858-1918) створив її у період своєї творчої зрілості. Його талант у поєднанні з великими фінансовими можливостями замовника – багатого підприємця грецького походження